

ANNA MALINA

KOMUNIJNA INTERPRETACJA KOŚCIOŁA W DOKUMENCIE *THE CHURCH: TOWARDS A COMMON VISION*

INTERPRETATION OF THE CHURCH AS COMMUNION IN THE DOCUMENT *THE CHURCH: TOWARDS A COMMON VISION*

Abstract. This article deals with the interpretation of the Church as communion as presented in the document *The Church: Towards a Common Vision*, of the “Faith and Order” Commission. After a short presentation of the stages of the Commission’s work that contributed to the emergence of the ecclesiological category of communion, the meaning of this category in the document is described. This begins with the definition of the Church as communion. This definition indicates three interrelated dimensions of ecclesial communion: with the Triune God, in the life of the community of believers and in its mission. Subsequently the most important aspects of these three dimensions are described from an ecumenical perspective. The Church is a mysterious reality of the saving communion between man and the Triune God. Therefore, in the life of the Church it means to move towards eschatological fullness, by growing in essential elements of visible communion: faith, sacramental life, ministry and mission in the world. The mission of the Church is interpreted as introducing communion in a world that is marked by divisions and brokenness because of sin. Primarily, it consists of inviting all people to accept the salvation in Jesus Christ, followed then by its commitment to the social and moral struggles of all humanity and to promotion of the unity of creation. Throughout, important ecumenical issues are considered as a whole with their possible interpretation in the perspective of communion.

Summarised by Anna Malina

Key words: communion, unity of the Church, “Faith and Order” Commission, *The Church: Towards a Common Vision*, ecumenism, ecclesiology.

Dr ANNA MALINA – absolwentka Instytutu Ekumenicznego KUL, doktor teologii ekumenicznej, należy do wspólnoty życia „Koinonia Jan Chrzciciel”; adres do korespondencji – e-mail: aniamalina1@gmail.com

Dr. ANNA MALINA – graduate of the Ecumenical Institute of the John Paul II Catholic University of Lublin, PhD in ecumenical theology, a member of the community of life “Koinonia John the Baptist”; address for correspondence — e-mail: aniamalina1@gmail.com

Wyłaniająca się z dokumentu *The Church: Towards a common Vision*¹ komunijna interpretacja Kościoła nie jest propozycją odizolowaną czy marginalną w pracach Komisji „Wiara i Ustrój”, lecz swoistą syntezą jej wieloletnich wysiłków, zmierzających do opisanie istoty widzialnej jedności. Ze względu na pojawienie się, zdefiniowanie i zastosowanie pojęcia komunii w dokumentach Komisji można wyodrębnić trzy główne etapy prowadzonych badań. Pierwszy to etap wczesnych intuicji eklezjologicznych, mieszczący się między I Światową Konferencją „Wiary i Ustroju” (1927) a III Zgromadzeniem Ogólnym Światowej Rady Kościołów w New Delhi (1961) – nawiązania do kategorii komunii są sporadyczne i niejako przy okazji, choć z perspektywy czasu bywają oceniane jako „odgrywające istotną rolę w historii ruchu ekumenicznego”². Na drugim etapie podejmowano kolejne próby określenia formuły jedności Kościoła przy użyciu kategorii komunii. Obejmuje on okres trzydziestu lat między III a VII Zgromadzeniem Ogólnym Światowej Rady Kościołów (New Delhi, 1961 – Canberra, 1991). W Canberze został przyjęty dokument definiujący poszukiwaną jedność jako *koinonia*³; od momentu jego powstania rozpoczyna się trzeci etap – rozprzestrzenienia i szerokiego zastosowania pojęcia komunii w dokumentach Komisji. Decydujące znaczenie w tym okresie ma Światowa Konferencja „Wiary i Ustroju” w Santiago de Compostela w 1993 r.: poczynszy od hasła, pod jakim zostaje ona zwołana, poprzez tematy obrad i raporty końcowe⁴ wyraźnie widać, że *koinonia* jest nicią przewodnią całego wydarzenia. Wywarła też silny wpływ na podjęte w następstwie prace.

Zatwierdzony w 2012 r. jako uzgodnienie ekumeniczne dokument *The Church* wieńczy prawie dwudziestoletni okres eklezjologicznych studiów rozpoczętych po Konferencji w Santiago de Compostela. Pojęcie *koinonia* traktowane jest w nim jako „centralne dla ekumenicznych poszukiwań wspólnego rozumienia życia i jedności Kościoła” (TCV 13). Potwierdza to już sama struktura tekstu – dwa główne rozdziały dotyczą bezpośrednio

¹ *The Church: Towards a Common Vision*. Faith and Order Paper No. 214. Geneva 2013 [dalej skrót: TCV].

² Por. *Piąta Światowa Konferencja do spraw Wiary i Ustroju Kościoła. Santiago de Compostela, Hiszpania, 3-14 sierpnia 1993. Raport Sekcji I. Koinonia jako dar i powołanie*. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 1 s. 74-81, 2.

³ *Jedność Kościoła jako koinonia: dar i powołanie*. Dokument Siódmego Zgromadzenia Ogólnego Światowej Rady Kościołów w Canberze (1991). „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 9:1993 nr 1 s. 72-74.

⁴ Temat konferencji brzmi: *Ku «koinonia» w wierze, życiu i świadectwie*. Por. *Orędzie i raporty sekcji I-IV*. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 1 s. 74-92 oraz 10:1994 nr 2 s. 49-68.

kategorii komunii (*The Church of the Triune God* i *The Church: Growing in Communion*), w pozostałych dwóch stanowi ona stały punkt odniesienia.

Co autorzy rozumieją pod pojęciem komunii? Termin „komunia” ściśle wiąże się z biblijnym *koinōnia* (gr. *κοινωνία*) – w krótkim opisie znaczenia rzeczownika *koinōnia* komunია (*communion*) jest wymieniona razem z trzema innymi określeniami (*participation, fellowship, sharing*), które łącznie oddają bogactwo semantyczne słowa greckiego⁵. W dokumencie nie pojawia się definicja samej komunii: jest mowa o tym, czym ona jest lub nie jest w relacji do rzeczywistości Kościoła. Nie jest unią Kościołów zachowujących swoją aktualną formę (TCV 13 i 31), nie jest jedynie połączeniem indywidualnych wierzących między sobą (TCV 23), jej istoty nie można uchwycić jedynie za pomocą tego, co widzialne, ponieważ jej wymiar ziemski i duchowy są nierozdzielne (TCV 26). Czym w takim razie jest? Kategorią pozwalającą uchwycić istotę Kościoła: „Kościół jest komunią z Trójjedynym Bogiem, [...] komunią, której członkowie wspólnie uczestniczą w życiu i misji Boga (por. 2 P 1,4). Bóg jako Trójca jest źródłem i ośrodkiem każdej wspólnoty. Dlatego Kościół jest rzeczywistością zarówno Boską, jak i ludzką” (TCV 23). Wyłaniają się zatem trzy ściśle ze sobą powiązane aspekty komunii: 1) komunია z Trójjedynym Bogiem, 2) komunია w życiu i 3) komunია w misji Kościoła. Razem składają się one na całość przedstawionej w dokumencie *The Church* komunijnej interpretacji Kościoła, obejmującej jego naturę, życie i misję.

1. KOMUNIA Z TRÓJJEDYNYM BOGIEM. NATURA KOŚCIOŁA

Istotne cechy Kościoła rozumianego jako komunია omówione są w rozdziale zatytułowanym *The Church of the Triune God*. Na podstawie inspiracji z Pisma Świętego i wczesnej Tradycji przeprowadza się refleksję dotyczącą relacji między Trójjedynym Bogiem a Kościołem oraz niektórych konsekwencji tej relacji dla życia i struktur Kościoła. Poniżej przedstawiona zostanie synteza tej refleksji, skoncentrowana wokół trzech zagadnień związanych z naturą Kościoła: trynitarnego źródła, powstania i trwania Kościoła oraz jego Bosko-ludzkiej rzeczywistości.

⁵ Por. TCV 13.

TRYNITARNE ŹRÓDŁO KOMUNII KOŚCIELNEJ

„Bóg jako Trójca jest źródłem i ośrodkiem każdej wspólnoty” (TCV 23). Komunia jest Bożym darem dla ludzkości: ma swoje źródło w życiu trynitarnym, a realizację – w Bożej ekonomii. Bóg nie obdarowuje jedynie jakimś przymiotem, łaską czy możliwością, ale samą rzeczywistością Swojego bycia oraz uczestnictwem w dziele zbawienia. Istotą życia Trójcy są relacje komunii, celem dzieła zbawienia – zjednoczenie na nowo ludzkości i całego stworzenia pod panowaniem Jezusa Chrystusa⁶. Człowiek, stworzony na obraz Boży, nosi w sobie niezatartą zdolność do życia w komunii z Bogiem i z innymi ludźmi – została ona wprawdzie naruszona przez grzech, lecz Jezus Chrystus przywrócił możliwość *koinōnii*: otworzył wolny przystęp dla każdego, kto w mocy Ducha Świętego pragnie przybliżyć się do Ojca⁷.

Kościół pomyślany jest przez Boga jako uczestnik i sługa dzieła zbawienia: przyjmuje dar komunii i dzieli się nim ze światem cierpiącym z powodu rozbicia i podziałów, pomaga ludziom osiągnąć cel, dla którego zostali stworzeni i w którym ostatecznie odnajdują swoją radość. Ma odzwierciedlać komunie trynitarną⁸, wskazując nieustannie na źródło swojego istnienia i cel całego stworzenia.

INSPIRACJE Z PISMA ŚWIĘTEGO I WSPÓLNEJ TRADYCJI.

POWSTANIE I TRWANIE KOŚCIOŁA

Bezpośrednią zależność natury Kościoła od Trójjedynego Boga widać w samej jego genezie: powstał i trwa dzięki inicjatywie Ojca, Syna i Ducha Świętego (TCV 13). Każda z Osób Trójcy, każda we właściwy sobie sposób, a jednocześnie wspólnie z pozostałymi, jest zaangażowana w dzieło powstania i trwania Kościoła. Ojciec jest Tym, który powołuje do istnienia i którego inicjatywa wynika z miłości – wspólnota rodzi się, gdy wierzący przez

⁶ Por. TCV 25 i Ef 1, 10.

⁷ Por. TCV 1.

⁸ Por. TCV 25: „The Church, as a reflection of the communion of the Triune God...” Autorzy TCV nawiązują tutaj do patrystycznej koncepcji Kościoła jako ziemskiego odbłasku niebiańskiego Archetypu trynitarnego; pisali o niej m.in. Cyprian z Kartaginy i Ignacy Antiocheński. Słowa Cypriana przytaczają również Ojcowie Soborowi: „Tak to cały Kościół okazuje się jako «lud zjednoczony jednością Ojca, Syna i Ducha Świętego» (*O modlitwie Pańskiej*, 23)”. SOBÓR WATYKAŃSKI II. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1964). W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*. Poznań 2002 s. 104-166 nr 4 [dalej: KK].

zjednoczenie z Jezusem Chrystusem w mocy Ducha świętego wchodzą w relację z Ojcem.

Autorzy *The Church* szerzej omawiają twórcze znaczenie relacji Kościoła z Synem jako Wcielonym Słowem oraz Kościoła z Duchem Świętym, mimo że pomijają użyte we wcześniejszych wersjach dokumentu wyrażenia określające Kościół jako *Creatura Verbi* i *Creatura Spiritus*⁹. Jezus Chrystus jest Wcielonym Słowem; głoszenie Słowa Bożego stanowi centrum, a zarazem fundament Kościoła, ponieważ ma Ono moc stwarzania do nowego życia. Istotą Kościoła jest zatem bycie wspólnotą, która przez wiarę słucha Słowa Bożego i ogłasza je, czerpie z niego życie oraz odkrywa kierunek, w jakim ma kroczyć¹⁰. W tym sensie Maryja, *Theotokos*, jako ta, która odpowiedziała na Słowo zwiastowania z całą gotowością i z wszystkimi tego konsekwencjami, może być postrzegana jako symbol i model dla Kościoła¹¹. Z drugiej strony Duch Święty wzbudza wiarę w osobach, a Kościół wyposaża w potrzebne dary, przymioty i ustrój; żywi i podtrzymuje Ciało Chrystusa, nadając moc głoszonemu Słowu Ewangelii, tworząc sakramentalną, a szczególnie eucharystyczną, komunie i działając w posługujących¹². Stąd bierze się ścisła zależność dzieła Słowa i Ducha w Kościele. Do podobnego wniosku prowadzi analiza obrazów biblijnych: Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Świętego omówione są jako dwa aspekty nierozdzielnej rzeczywistości¹³, w konsekwencji eklezjologia ma jednocześnie wymiar chrystologiczny i pneumatologiczny, ontologiczna jedność łączy się z charyzmatyczną różnorodnością. W ten sposób, wykorzystując biblijne odwołania, autorzy dokumentu

⁹ Oba wyrażenia są użyte i omówione w *The Nature and the Purpose of the Church: A Stage on the Way to the Common Statement* (Faith and Order Paper No. 181. Geneva 1998, 9-12, 35) oraz w *The Nature and the Mission of the Church* (KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW. *Natura i misja Kościoła. Etap na drodze ku wspólnemu oświadczeniu* (2005). Tłum. R. Nehring. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 26:2010 nr 1 s. 66-108, m.in. 9-11, 49 [dalej: NMK]. W TCV określenie *Creatura Spiritus* jest zupełnie pominięte, *Creatura Verbi* – przytoczone jedynie w przypisie 13 i w *Nocie Historycznej*. Nie chodzi tu o umniejszenie teologicznej roli Wcielonego Słowa i Ducha Świętego w powstawaniu Kościoła, lecz o względy terminologiczne: przedstawiciele Kościołów orientalnych zgłosili obiekcję w związku z ich użyciem w dokumencie mającym charakter teologicznego uzgodnienia – zwrot *Creatura Verbi* jest związany z jedną tylko tradycją kościelną, *Creatura Spiritus* jest neologizmem nieznanym wspólnej Tradycji. Por. *Inter-Orthodox Consultation for a Response to the Faith and Order Study: The Nature and Mission of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement*. Cyprus 2011, 19-20, <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/NapaReport.pdf> (dostęp: 14.07.2014).

¹⁰ Por. TCV 14.

¹¹ Por. TCV 15.

¹² Por. TCV 16.

¹³ Por. TCV 21.

zestawiają ze sobą istotne elementy tradycji protestanckiej, prawosławnej i katolickiej: związek Kościoła ze Słowem i z Duchem, Maryję jako symbol wspólnoty wierzących.

Do wspólnej Tradycji, Symbolu Nicejsko-Konstantynopolitańskiego oraz pism Ojców, twórcy *The Church* sięgają przede wszystkim w części poświęconej notom: Kościół trwa nieustannie jako jeden, święty, katolicki i apostołski, ponieważ uczestniczy w życiu samego Boga, który jest jeden, święty, obdarza pełną łaską oraz posłał Syna i Ducha¹⁴. Mimo że są to atrybuty przynależące do natury Kościoła, stanowią one nieustanne wyzwanie dla jego członków, aby coraz doskonalej je urzeczywistniać – ponad doświadczeniem podziałów, grzeszności, różnic i jakichkolwiek form niewierności wobec apostołskich początków. Tak zinterpretowane noty nie mają, jak w okresie Kontrreformacji, wymiaru apologetycznego, lecz ekumeniczny: zobowiązują wierzących do podjęcia starań, aby uwidoczniły się one w życiu i uwiarygodniły chrześcijaństwo.

KOŚCIÓŁ JAKO BOSKO-LUDZKA RZECZYWISTOŚĆ: NIEKTÓRE KONSEKWENCJE DLA ŻYCIA I STRUKTUR

Przeprowadzone rozważania prowadzą członków „Wiary i Ustroju” do wniosku: „Kościół jest rzeczywistością zarówno Boską, jak i ludzką” (TCV 23). Jaka relacja zachodzi między tymi dwoma rzeczywistościami? Autorzy *The Church* stwierdzają, że są one nierozdzielne: to, co widzialne, nie może wyjaśnić całej transcendencji Kościoła, gdyż nie jest on jedynie instytucją, podobnie jak też nie jest rzeczywistością jedynie duchową¹⁵. W tym sensie Pismo mówi o *mystērion* (gr. *μυστήριον*) relacji między Chrystusem a Kościołem (Ef 5,32; Kol 1,24-28) – *mysterion* niosącej zbawienie jedności Boga z ludźmi oraz ludzi między sobą.

Misteryjna natura Kościoła ma pewne konsekwencje w jego życiu i strukturach, wiążące się z ważkimi ekumenicznymi problemami. Mimo że wszyscy chrześcijanie zgadzają się, że Kościół jest miejscem spotkania tego, co Boskie, z tym, co ludzkie (TCV 24), nie ma między nimi jedności w postrzeganiu działania Ducha Świętego w wymiarze ustroju i instytucji: brakuje jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy niektóre aspekty struktur pochodzą z Bożego ustanowienia i dlatego nie mogą podlegać zmianom. Brakuje też zgodności, co do roli Kościoła w przekazywaniu zbawienia: czy

¹⁴ Por. TCV 26.

¹⁵ Por. TCV 26.

jako skuteczny znak i sługa komunii między Bogiem a człowiekiem może być nazywany sakramentem¹⁶, czy też niesie to ze sobą ryzyko zatarcia różnicy między nim a właściwymi sakramentami, tudzież pominięcia problemu grzechu obecnego wśród jego członków? Kolejna trudność dotyczy określenia granic uprawnionej różnorodności, tak aby nie stanowiła ona zagrożenia dla jedności¹⁷. Zarówno różnorodność, jak i jedność przynależą do misteryjnej natury Kościoła – odzwierciedlają komunie trynitarną, są wyrazem działania Ducha Świętego i towarzyszą głoszeniu Ewangelii. Jak jednak wskazać wspólne kryteria ich rozeznawania? Komunijna natura pomaga określić relację między Kościołem lokalnym (Kościołem w pełni) a powszechnym (pełnym Kościołem) – dzięki więzom jedności Kościół powszechny jest komunią Kościołów lokalnych, a nie ich sumą czy federacją¹⁸. Nie wystarcza jednak do podania wspólnej definicji Kościoła lokalnego: chodzi tu nie tyle o zasięg geograficzny, co o znaczenie urzędu biskupa oraz o formę posługi, która na różnych poziomach – lokalnym, regionalnym i uniwersalnym – mogłaby umacniać komunie i ją strzec.

Są to wciąż zagadnienia wymagające prowadzenia dalszych dialogów, wokół nich ogniskują się najtrudniejsze kwestie eklezjologiczne. Dotyczą one bezpośrednio życia w komunii i jako takie są szerzej omówione w dalszej części artykułu.

2. KOMUNIA W ŻYCIU KOŚCIOŁA. WZRASTANIE W ELEMENTACH JEDNOŚCI

Komunii w życiu Kościoła poświęcony jest rozdział zatytułowany *The Church: Growing in Communion*. Już sam tytuł wyraża zasadniczą myśl: komunია jest kategorią dynamiczną i Kościół może w niej wzrastać, ponieważ, co jest wyjaśnione od razu w pierwszym zdaniu tegoż rozdziału, jako rzeczywistość eschatologiczna już antycypuje on Królestwo, ale jeszcze nie jest jego pełną realizacją¹⁹. Oznacza to, że komunია jako dar Boga już istnieje, lecz ze względu na ludzki wymiar Kościoła, podlegający historycznym i kulturowym uwarunkowaniom oraz zmierzający się z rzeczywistością grzechu²⁰, jest ona

¹⁶ Por. TCV 27.

¹⁷ Por. TCV 28-30.

¹⁸ Por. TCV 31-32.

¹⁹ Por. TCV 33.

²⁰ Por. TCV 34.

jedynie zadatkami tego, co nastanie w czasach ostatecznych, a jednocześnie – powołaniem powierzonym wierzącym. Realizacja tego powołania wymaga jednomyślności chrześcijan w rozumieniu zasadniczych aspektów życia Kościoła – tylko w ten sposób powstanie niezbędne obramowanie podtrzymujące jedność w uprawnionej różnorodności: jedność widzialną, będącą celem ruchu ekumenicznego²¹. Perspektywa komunijna proponuje więc tę pozytywną i pełną nadziei wizję: wyjść od istniejącej już, choć niedoskonałej, wspólnoty i zmierzać ku jej pełni poprzez teologiczne dookreślenie i wprowadzenie w życie fundamentalnych elementów gwarantujących jedność.

Jakie są zatem elementy niezbędne do osiągnięcia ekumenicznej komunii? Wyłaniały się one w miarę prowadzenia dialogów doktrynalnych oraz określania kolejnych formuł jedności przez Światową Radę Kościołów. Autorzy *The Church* wymieniają wśród nich wiarę apostołską, życie sakramentalne, prawdziwie jeden i wzajemnie uznany urząd (zapropozowany podział uwzględnia fakt, że Kościoły porefomacyjne nie zaliczają ordynacji do sakramentów), struktury koncyliarnych powiązań i koncyliarnego podejmowania decyzji, wspólne świadectwo i służbę światu (TCV 37)²². Dalej zostanie pokrótce omówiony komunijny wymiar tych elementów oraz najważniejsze ekumeniczne wyzwania z nimi związane.

WIARA APOSTOLSKA

Istnieje powszechna zgodność wśród wierzących, że powołaniem Kościoła jest głoszenie w każdym pokoleniu wiary „raz tylko przekazanej świętym” (Jud 3) oraz trwanie w nauczaniu Apostołów²³. Zapewnia to ciągłość wyznawania wiary: począwszy od pierwszych świadków, poprzez wieki jej wiernej interpretacji i przekazu przez żywą Tradycję, aż po czasy dzisiejsze. W tym sensie wiara jest wartością wybitnie komunijną – stwarza jedność

²¹ Por. TCV 37.

²² Elementy komunii są podane za dokumentem Wspólnej Grupy Roboczej Kościoła Rzymskokatolickiego i Światowej Rady Kościołów *Kościół – lokalny i uniwersalny. Dokument studyjny* (1990). „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 8:1992 nr 2 69-85. Podobne elementy były wymieniane w wielu dialogach prowadzonych z udziałem anglikanów, luteranów, metodystów, prawosławnych, reformowanych i katolików oraz w kolejnych formułach jedności przedstawianych przez ŚRK na Zgromadzeniach Ogólnych w New Delhi (1961), Nairobi (1975), Canberze (1990), Porto Alegre (2005) i Pusanie (2013). Por. TCV przypis 2 (s. 22). Zasadniczo odpowiadają one widzialnym więzom jedności wskazanym przez Magisterium (por. KK 14 i *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 2002 nr 815), z tą różnicą, że w Kościele katolickim urząd opiera się na przekazywanej za pośrednictwem sakramentu święceń sukcesji apostołskiej.

²³ Por. TCV 38.

w czasie i przestrzeni między wierzącymi²⁴. Z drugiej strony powinna być ona przeżywana tu i teraz, na płaszczyźnie osobistej i wspólnotowej, jako aktualna odpowiedź na wyzwania każdej epoki i miejsca.

Ekumeniczna trudność polega na wskazaniu i opisanu wspólnej treści wiary apostołskiej (najznakomitszym, a zarazem najbardziej obiecującym jej wyrazem wydaje się, jak do tej pory, Symbol Nicejsko-Konstantynopoliński) oraz sposobu jej autorytatywnej interpretacji – roli przyznawanej w tym procesie *sensus fidei*, teologom oraz osobom ordynowanym²⁵.

SAKRAMENTY

W części poświęconej sakramentom autorzy dokumentu poruszają zagadnienia dotyczące chrztu i Eucharystii – o pozostałych obrzędach, przez niektóre Kościoły uznanych za sakramenty, jedynie wspominają, lecz ich nie omawiają²⁶. Uznają, że istnieje znaczący stopień zbliżenia w rozumieniu i sposobie celebracji obu sakramentów, mimo trwającej wciąż konieczności poszukiwania dalszych uzgodnień²⁷. Podkreślają ich komunijny charakter: przez chrzest chrześcijanie zostają zjednoczeni z Chrystusem i z Kościołem wszystkich miejsc i czasów, dlatego też, w ślad za twórcami *Dokumentu z Limy*, nazywają go „fundamentalną więzią jedności”²⁸, natomiast w Eucharystii komunია ta jest potwierdzana, umacniana i osiąga swój pełniejszy wyraz, nabiera wymiaru eschatologicznego oraz przynagla wierzących do wykonania konkretnych gestów komunii: pojednania i dzielenia się dobrami²⁹. W innych dokumentach „Wiary i Ustroju” wyraźnie mówi się o tym, że wzajemne uznanie chrztu jest pierwszym krokiem ku komunii kościelnej, jej pełnią – wspólny stół eucharystyczny³⁰. Wiele Kościołów, zwłaszcza na

²⁴ Wspólnotowy charakter wiary jest szczególnie podkreślony w *Confessing the One Faith. An Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as it is confessed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381)*. Faith and Order Paper No. 153. Geneva 1991 2-3.

²⁵ Por. TCV 39.

²⁶ Por. TCV 40.

²⁷ Brakuje uzgodnienia przede wszystkim odnośnie do obecności Chrystusa w Eucharystii, relacji między Eucharystią a ofiarą Chrystusa na krzyżu oraz tego, jakie osoby mogą być chrzczone. Por. TCV 40.

²⁸ KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW. *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne*. W: *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*. Red. W. Hryniewicz, S.J. Koza. Lublin 1989 s. 15-63 – B 6 [dalej: BEM].

²⁹ Por. TCV 41-43.

³⁰ Por. m.in. *One Baptism: Towards Mutual Recognition. A Study Text*. Faith and Order Paper No. 210. Geneva 2011 88 i 111 i BEM E 33.

poziomie lokalnym, zdecydowało się na ten pierwszy krok, niektóre też, jako jego konsekwencję, wprowadziły wspólnotę eucharystyczną – paradoksalnie jednak decyzja ta pogłębia rozdziewiek między tymi Kościołami, które Eucharystię traktują jako wyraz pełnej komunii już istniejącej w wierze i życiu, a tymi, które przyjmują ją za znak komunii częściowej i środek ku jej budowaniu.

POSŁUGIWANIE NA MOCY ORDYNACJI

Posługiwanie na mocy ordynacji i zagadnienia bezpośrednio z nim związane należą wciąż do najtrudniejszych i najbardziej kontrowersyjnych kwestii ekumenicznych: stanowią istotne wyzwanie na drodze ku pełnej komunii. Najważniejsze problemy dotyczą natury posługiwania ordynowanych (funkcja czy sakrament), charakteru trójstopniowego urzędu, w tym historycznego episkopatu (zalecany czy konstytutywny), autorytatywnego nauczania w Kościele i normatywności orzeczeń soborów ekumenicznych, form i struktur posługi *episkopē*, w tym posługi na rzecz powszechnej jedności chrześcijan. Czy perspektywa komunijna dostarcza pewnych propozycji, jak stawić czoło tym spornym kwestiom?

Umieszczone one zostają w kontekście wspólnotowych relacji, ponieważ zarówno ordynowani, jak i świeccy są wzajemnie ze sobą powiązаныmi członkami jednego ludu kapłańskiego³¹. Sam Jezus, powołując Dwunastu, założył fundamenty przywództwa – za Jego przykładem i pod natchnieniem Ducha Świętego wybiera się ordynowanych, aby budowali zgromadzenie Słowem Bożym, celebracją sakramentów oraz pasterskim prowadzeniem. Przypominają oni wspólnocie o jej zależności od Chrystusa, ale potrzebują też jej uznania, wsparcia i zachęty. Stwierdzenia te jednak nie rozstrzygają kwestii natury posługiwania ordynowanych, choć wynika z nich, że pochodzi ona z ustanowienia Jezusa. Brak zgody odnośnie do natury ordynacji pozostaje zatem faktem, który winien być traktowany jako naglący priorytet w dialogach ekumenicznych³². Podobnie też wybrzmiewa problem trójstopniowego urzędu. Wprawdzie można przyjąć, iż ma on biblijne korzenie, był szeroko rozpowszechniony i uznawany za model w pierwszych wiekach, wciąż traktowany jest przez część Kościołów za normatywny, a prawie we wszystkich w jakiś sposób odzwierciedlany przez formalne struktury posługiwania, brakuje jednak jednomyślności w rozumieniu jego istoty, w tym,

³¹ Por. TCV 19.

³² Por. TCV 45.

przede wszystkim, w rozumieniu charakteru historycznego episkopatu – czy jest on czy też nie konstytutywnym elementem ciągłości apostołskiej³³. Konieczne jest tu wypracowanie uzgodnienia między Kościołami.

Komunia jest też kluczem do wspólnego określenia znaczenia autorytetu i *episcopē* oraz do wskazania kierunku dalszych dialogów. Autorytet jest darem Ducha Świętego dla posługujących w miłości Kościołowi, lecz jego właściwe wykorzystanie oznacza współdziałanie całej wspólnoty, która nie tylko wspiera osoby obdarzone autorytetem, ale poprzez recepcję również potwierdza ich rozeznanie³⁴. Dotychczas istniejące różnice dotyczą relacji między autorytetem ordynowanych i teologów a *sensus fidei* w interpretowaniu Objawienia, możliwości normatywnego orzekania o wierze oraz wagi różnych źródeł autorytetu. Nie ma natomiast wątpliwości odnośnie do fundamentalnej potrzeby *episcopē* w koordynowaniu (strzeżeniu) jedności Kościoła i jego misji: dar różnorodności wymaga tego rodzaju posługi³⁵. Pozostaje jednak otwarte pytanie o formy i struktury tej posługi na różnych poziomach życia Kościoła, w tym również na poziomie uniwersalnym. Koncepcja komunii podkreśla wartość koncyliarności, która – zdaniem autorów *The Church* oraz uczestników niektórych prowadzonych dialogów³⁶ – odzwierciedla w strukturach tajemnicę życia trynitarnego: ze wspólnoty czyni komunię. Koncyliarność oznacza, że na podstawie chrztu każdy członek Ciała Chrystusa ma swoje szczególne miejsce i odpowiedzialność w tworzeniu komunii eklezjalnej, jest powołany, jak to wynika z etymologii, do „kroczenia razem”³⁷.

Z koncyliarnością ściśle wiąże się prymat. Na obecnym etapie różnic teologicznych nie jest jeszcze możliwe określić w dokumentach Komisji tę posługę jako konstytutywną. W *The Church* znaczenie prymatu uzasadniają argumenty praktyczne i historyczne – od pierwszych wieków chrześcijaństwa był on sprawowany na różnych poziomach życia kościelnego w odpowiedzi na konkretną potrzebę organizacyjną oraz jako wyraz komunii między Kościołami

³³ Por. TCV 46-47.

³⁴ Por. TCV 51.

³⁵ Por. TCV 52.

³⁶ Por. TCV 53 i m.in. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA MIESZANA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKOKATOLICKIM A KOŚCIOŁEM PRAWOSŁAWNYM. *Konsekwencje eklezjologiczne i kanoniczne sakramentalnej natury Kościoła*. Rawenna 2007. „Symposium” 16:2012 nr 1 s. 117-132.

³⁷ Autorzy TCV uznają, w ślad za tekstem *Dokumentu z Rawenny*, że koncyliarność może być przyjęta za synonim synodalności. Słowo „synod” (gr. *σύνδοκος*) pochodzi z greckiego *σύν* [*syn*] (z, łącznie) oraz *ὁδός* [*odos*] (droga), co sugeruje znaczenie „wspólnego kroczenia”. Por. TCV 53.

lokalnymi³⁸. W ostatnich dziesięcioleciach wytworzył się klimat sprzyjający prowadzeniu dialogu na temat wartości osobowej posługi powszechnej jedności chrześcijańskiej. Mimo dużej różnorodności opinii w tym zakresie (jest ona konstytutywna, konieczna, pomocna czy niewskazana) niektórzy uznali duże znaczenie prymatu dla komunii uniwersalnej lub wręcz wyznali gotowość przyjęcia go za pochodzący z Bożego ustanowienia³⁹. Za kluczowe należy uznać tutaj rozróżnienie między istotą tej posługi a różnymi formami jej sprawowania. Wszyscy zgadzają się co do tego, że powinna być ona pełniona w sposób kolegialny i wspólnotowy. Autorzy *The Church* zamykają tę część dokumentu pytaniem o to, jak ewentualnie należałoby rozumieć i sprawować tego rodzaju urząd. Pytanie pozostaje otwarte – ma przynaglić do podjęcia dalszych wysiłków w celu znalezienia nań odpowiedzi. Chodzi o to, żeby posługa powszechnej jedności mogła rzeczywiście zjednoczyć chrześcijaństwo, a nie pozostawać jedną z teologicznych przyczyn trwających podziałów.

3. KOMUNIA W MISJI KOŚCIOŁA – W ŚWIECIE I DLA ŚWIATA

Kościół, który przyjął dar komunii trynitarniej, nie tylko ma go coraz pełniej odzwierciedlać w naturze i życiu, ale jest powołany, by przekazać go światu. Nie istnieje dla siebie samego, lecz służy zbawczemu zamysłowi Boga dla ludzkości i całego stworzenia, z samej swojej natury jest misyjny⁴⁰. Ponieważ misja Boga polega na tym, aby „wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie jako Głowie” (Ef 1,10), powołaniem Kościoła jest uczestniczenie w tej misji, wprowadzanie jedności wszędzie tam, gdzie są podziały – stąd dążenie do komunii eklezjalnej konstytutywnie wiąże się z promocją pojednania w świecie⁴¹.

³⁸ Por. TCV 55.

³⁹ Por. TCV 57 wraz z przypisem 31 (s. 32). Największe zbliżenie osiągnięto podczas dialogu katolicko-anglikańskiego (*The Gift of Authority. Authority in the Church III. An Agreed Statement by the Anglican-Roman Catholic International Commission*. London 1999 nr 13), gdzie padło stwierdzenie: „it might be possible for the churches of the Anglican Communion to recognize the development of the Roman primacy as a gift of divine providence in other words, as an effect of the guidance of the Holy Spirit in the Church”.

⁴⁰ Por. TCV 3, NMK 9 i SOBÓR WATYKAŃSKI II. Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* (7.12.1965). W: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*. Poznań 2002 s. 433-471 nr 2.

⁴¹ Por. TCV 37.

Jak realizuje się to powołanie w świecie? Ponieważ źródłem, ośrodkiem i celem prawdziwej komunii jest Bóg, a tym, który umożliwia wejście w komunię, jest Jezus Chrystus, misją Kościoła pozostaje ewangelizacja: zapraszanie – słowem, świadectwem i życiem – wszystkich ludzi, aby poznali i pokochali Jezusa, Pana i Zbawiciela⁴². Współczesna sytuacja pluralizmu religijnego nie umniejsza wartości tego zadania, wymaga jedynie od wierzących, aby okazywali szacunek elementom prawdy i dobra obecnym w innych religiach⁴³. Ponieważ miłość Boża ogarnia wszelkie sytuacje życiowe każdej osoby, wszystkich społeczeństw i całego wszechświata, nieodłącznym aspektem ewangelizacji, oprócz głoszenia Ewangelii słowem, jest wprowadzanie jej w czyn poprzez działanie na rzecz sprawiedliwości, pokoju i ochrony stworzenia⁴⁴. Stąd niezbędne jest zaangażowanie Kościoła we wszelkie zmagania ludzkości: moralne i społeczne. Stawia to wierzących wobec pilnego wyzwania podjęcia dialogu dotyczącego kwestii moralnych – brak wspólnego stanowiska, kryteriów rozeznawania oraz praktyki w tej dziedzinie wydaje się dziś realnym zagrożeniem nie tylko dla jedności Kościoła, ale i dla jego wiarygodności w świecie⁴⁵.

Jak zatem można podsumować komuniijną interpretację Kościoła wyłaniającą się z dokumentu *The Church* i jakie ma ona znaczenie dla współczesnego ruchu ekumenicznego? Kościół jawi się jako rzeczywistość komunii między Bogiem i człowiekiem oraz między ludźmi, misterium jedności niosącej zbawienie, a mającej swoje źródło w komunii trynitarniej, misterium wyrażające się w jego naturze, uobecnianie w życiu wspólnoty wierzących i wypełnianie w misji wobec świata. Jego wymiar wertykalny i horyzontalny, duchowy i ziemski są nierozdzielne. Kościół nie jest celem samym w sobie, lecz powstał, aby uczestniczyć w realizacji Bożego zamysłu dla człowieka i całego stworzenia, mimo doświadczenia grzechu i podziałów, już tu i teraz antycypuje obecność Królestwa i zmierza ku eschatologicznej pełni, kiedy to wszystko na nowo zostanie zjednoczone w Chrystusie jako Głowie. Kluczowe dla tej koncepcji jest pierwszeństwo inicjatywy Boga, który jako dar ofiaruje uczestnictwo w życiu w komunii, oraz konieczność ciągłej odpowiedzi wiary ze strony człowieka. Komunia wyklucza bierność – wierzący jest powołany do uczestnictwa i odpowiedzialności za tworzenie komunii w Kościele i w świecie.

⁴² Por. TCV 25 i 59.

⁴³ Por. TCV 25 i 60. Wyzwaniem dla chrześcijan pozostaje brak zgody odnośnie do możliwości zbawienia dla osób, które nie wierzą w Jezusa Chrystusa, a w konsekwencji – odnośnie podejścia do dialogu międzyreligijnego i do sposobu prowadzenia ewangelizacji.

⁴⁴ Por. TCV 59.

⁴⁵ Por. TCV 63.

Jaka jest ekumeniczna wartość interpretacji komunijnej? Po pierwsze, daje wizję pozytywną: punktem wyjścia jest rzeczywistość, choć niedoskonała, komunია; celem – pełna widzialna komunია; drogą ku niej – wzrost we wspólnocie wiary, sakramentów i urzędu, zaangażowanie w ewangelizację, działanie na rzecz pokoju, sprawiedliwości i ochrony stworzenia, poszukiwanie wspólnego stanowiska w kwestiach moralnych. W kwestii struktur perspektywa komunii idzie ponad propozycjami unijnymi czy federacyjnymi, dowartościuje koncyliarność i wykazuje jej historyczny związek z posługą prymatu na różnych poziomach życia Kościoła. Motywuje to do podjęcia dialogu dotyczącego możliwości i formy sprawowania osobowej posługi na rzecz powszechnej jedności chrześcijan; wspólne orzeczenie o jej naturze jest jeszcze przedwczesne. Trudne kwestie eklezjologiczne związane z posługiwaniem i autorytetem zostają umieszczone w kontekście wspólnotowych współzależności – nie wystarcza to, aby dać wspólną odpowiedź na istotne pytania teologiczne; zachęca jednak do kontynuowania poszukiwań, stwarza ekumeniczną wizję nadziei, mimo świadomości trudności na drodze do jedności. Zawsze jest możliwe, aby postawić na niej kolejny krok.

BIBLIOGRAFIA

- [The] Church: Towards a Common Vision. Faith and Order Paper No. 214. Geneva 2013.
- Confessing the One Faith. An Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as it is confessed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381). Faith and Order Paper No. 153. Geneva 1991.
- [The] Gift of Authority. Authority in the Church III. An Agreed Statement by the Anglican-Roman Catholic International Commission, London 1999.
- Inter-Orthodox Consultation for a Response to the Faith and Order Study: The Nature and Mission of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement, Cyprus, 2011, 19-20, <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/NapaReport.pdf> (dostęp: 14.07.2014).
- Jedność Kościoła jako koinonia: dar i powołanie. Dokument Siódmego Zgromadzenia Ogólnego Światowej Rady Kościołów w Canberze (1991). „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 9:1993 nr 1 s. 72-74.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 2002.
- KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW: Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne. W: Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze. Red. W. Hryniewicz, S.J. Koza. Lublin 1989 s. 15-63.
- KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW: Natura i misja Kościoła. Etap na drodze ku wspólnemu oświadczeniu (2005). Tłum. R. Nehring. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 26: 2010 nr 1 s. 66-108.
- MIĘDZYNARODOWA KOMISJA MIESZANA DO DIALOGU TEOLOGICZNEGO MIĘDZY KOŚCIOŁEM RZYMSKOKATOLICKIM A KOŚCIOŁEM PRAWOSŁAWNYM: Konsekwencje eklezjologiczne i kanoniczne sakramentalnej natury Kościoła, Rawenna 2007. „Symposium” 16:2012 nr 1 s. 117-132.
- [The] Nature and Purpose of the Church: A Stage on the Way to the Common Statement, Faith and Order Paper No. 181. Geneva 1998.

- Piąta Światowa Konferencja do spraw Wiary i Ustroju Kościoła. Santiago de Compostela, Hiszpania, 3-14 sierpnia 1993 r.
- Orędzie. Ku pełniejszej koinonia. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 1 s. 89-92.
 - Raport Sekcji I. Koinonia jako dar i powołanie. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 1 s. 74-81.
 - Raport Sekcji II. Koinonia w wierze apostoelskiej. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 1 s. 82-89.
 - Raport Sekcji III. Udział we wspólnym życiu w Chrystusie. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 2 s. 49-58.
 - Raport Sekcji IV. Powołani do dawania wspólnego świadectwa dla odnowionego świata. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 10:1994 nr 2 s. 58-68.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* (7.12.1965).
W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002 s. 433-471.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1964).
W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002 s. 104-166.
- WSPÓLNA GRUPA ROBOCZA KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO I ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW:
Kościół – lokalny i uniwersalny. Dokument studyjny (1990). „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 8:1992 nr 2 69-85.

KOMUNIJNA INTERPRETACJA KOŚCIOŁA W DOKUMENCIE *THE CHURCH: TOWARDS A COMMON VISION*

Streszczenie

Artykuł dotyczy komunijnej interpretacji Kościoła przedstawionej w dokumencie Komisji „Wiara i Ustrój” *The Church: Towards a Common Vision*. Po krótkim wprowadzeniu, prezentującym etapy wyłaniania się z prac Komisji eklezjologicznej kategorii komunii, przechodzi się do omówienia jej znaczenia w samym dokumencie. Przytacza się zaproponowaną definicję Kościoła-komunii. Wyłaniają się z niej trzy ściśle ze sobą powiązane wymiary komunii kościelnej: z Trójjedynym Bogiem, w życiu wspólnoty wierzących oraz w jej w misji, które następnie zostają omówione w najważniejszych swoich aspektach w perspektywie ekumenicznej. Kościół jest misteryjną rzeczywistością zbawczej komunii człowieka z Trójjedynym Bogiem. W życiu Kościoła oznacza to dążenie do eschatologicznej pełni poprzez wzrastanie w komunii określonej przez widzialne elementy jedności: wiarę, życie sakramentalne, posługiwanie oraz misję do świata. Misję Kościoła zinterpretowano jako wprowadzanie komunii w świecie naznaczonym na skutek grzechu podziałami i rozbiemem: w pierwszej kolejności poprzez zapraszanie wszystkich ludzi do przyjęcia zbawienia w Jezusie Chrystusie, następnie również poprzez zaangażowanie w społeczne i moralne zmagania ludzkości oraz troskę o całe stworzenie. Przy okazji wymienia się ważne problemy ekumeniczne związane z omawianymi zagadnieniami oraz propozycje ich interpretacji w perspektywie komunijnej.

Streściła Anna Malina

Słowa kluczowe: komunია, jedność Kościoła, Komisja „Wiara i Ustrój”, *The Church: Towards a Common Vision*, ekumenizm, eklezjologia.